

مقایسه ویژگی‌های شخصیتی بر اساس ابعاد سرشت و منش در سوء مصرف کنندگان مواد مخدر و محرک

*زهرا کرمی^۱، علیرضا پیرخانفی^۲، امین‌اله کوثرنیا^۳، امید مسّاح^۴، علی فرهودیان^۵

چکیده

هدف: بررسی و مقایسه ویژگی‌های شخصیتی بر اساس ابعاد سرشت و منش در معتادان مصرف‌کننده مواد افیونی و محرک با کنترل سن هدف این پژوهش بوده است. **روش بررسی:** در این پژوهش مقطعی مقایسه‌ای تعداد ۱۱۵ نفر (۹۱ نفر مصرف‌کننده مواد افیونی و ۲۴ نفر مصرف‌کننده مواد محرک) از افراد مراجعه‌کننده به مراکز درمان سوء مصرف مواد (کلینیک‌های درمان با داروهای آگونیسست)، کمپ‌ها و گروه‌های خودیاری و انجمن معتادان گمنام شهر یاسوج، با روش نمونه‌گیری ساده و در دسترس انتخاب شدند. ابزار جمع‌آوری داده‌ها پرسشنامه شخصیتی سرشت و منش (TCI) بود. داده‌ها با استفاده از آزمون‌های لوین، آنووا و ضریب همبستگی پیرسون تجزیه و تحلیل شد. **یافته‌ها:** نتایج نشان داد که در ابعاد نوجویی، آسیب‌پرهیزی، پشتکار، همکاری، خودراهبری، خودفراروی در مصرف‌کنندگان مواد افیونی و محرک تفاوت معنادار وجود دارد و در تمام مقیاس‌های فوق میانگین نمره درمواد محرک بالاتر از مواد افیونی بوده است. از نظر سن اختلاف معناداری بین دو گروه در این مؤلفه‌ها وجود نداشت.

نتیجه‌گیری: بر اساس میانگین نمرات سرشت و منش، وجود و بروز ویژگی‌های شخصیتی خاص که نشانگر اختلالات شخصیتی مرتبط هستند، در بین مصرف‌کنندگان مواد قابل تشخیص و پیش‌بینی است. این موضوع در پیشگیری و درمان بیماری اعتیاد حائز اهمیت است. **کلیدواژه‌ها:** اختلالات شخصیت، ویژگی‌های شخصیتی، ابعاد سرشت و منش، مواد افیونی، مواد محرک

- ۱- کارشناس ارشد مشاوره توانبخشی، دانشگاه علامه طباطبایی، تهران، ایران
- ۲- دکترای روانشناسی، استادیار گروه روانشناسی عمومی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد گرمسار، ایران
- ۳- کارشناس ارشد روانشناسی بالینی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد نجف‌آباد، ایران
- ۴- پزشک، درمانگر اعتیاد، مرکز تحقیقات سوء مصرف و وابستگی به مواد، دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی، تهران، ایران
- ۵- روانپزشک، استادیار مرکز تحقیقات سوء مصرف و وابستگی به مواد، دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی، تهران، ایران

دریافت مقاله: ۹۲/۱۰/۲۰

پذیرش مقاله: ۹۲/۱۲/۰۴

* آدرس نویسنده مسئول:

تهران، بلوار دهکده المپیک، دانشگاه علامه طباطبایی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی.

* تلفن: ۴۴۳۷۵۱۰ (۲۱) ۹۸+

* رایانامه: karamiz64s@gmail.com

مقدمه

اعتیاد به مواد مخدر پدیده‌ای چندوجهی است، که امروزه شکل مخاطره‌آمیز و کاملاً پیچیده‌ای به خود گرفته و گسترش جهانی یافته است و متناسب با گسترش و مصرف روزبه‌روز، به‌عنوان شایع‌ترین اختلال روانی، در بین مردان پراکنده شده است. به‌ویژه اعتیاد به مواد افیونی^۱ و محرک^۲ که از مهمترین مشکلات جوامع امروزی است (۱).

مواد مورد سوء مصرف، عموماً فراورده‌هایی طبیعی یا صناعی هستند که وقتی تدخین، تزریق، خورده و یا انفییه و استنشاق می‌شوند، خلق یا رفتار را تغییر داده و باعث دگرگونی در سطح هوشیاری و عملکرد مغز می‌شوند و شامل مواد افیونی، توهم‌زاها، محرک‌ها، کانابیس‌ها، داروهایی چون بنزودیازپین‌ها و... می‌باشند. مواد افیونی شامل تریاک، شیره و سوخته تریاک، هروئین، مرفین، کدئین، متادون و داروهای حاوی مشتقات تریاک می‌باشد (۲).

سوء مصرف مواد افیونی باعث اختلالاتی از جمله مسمومیت با مواد افیونی، سندرم ترک مواد افیونی و کژکاری ناشی از مواد افیونی، دلیریوم مسمومیت با مواد افیونی، اختلال سایکوتیک، اختلال خلقی و اختلال اضطرابی می‌شود. دسته دیگری از مواد مصرفی مواد محرک هستند که شامل آمفتامین‌ها و موادی که دارای ترکیبات آمفتامینی مانند قرص اکستازی، کوکائین و مت‌آمفتامین (شیشه) می‌باشد و جزء خطرناک‌ترین مواد مصرفی محسوب می‌شود. مصرف این دسته از مواد باعث اختلالاتی مانند حالت جنون (روانپریشی) ناشی از اعتیاد، توهم، اختلال خواب، اختلال کژکاری جنسی، اختلال سایکوتیک همراه با هذیان، آشفتگی ادراک و قضاوت، بدبینی و اختلال در عملکرد شغلی و اجتماعی می‌شود (۳). از آنجا که اعتیاد یک بیماری روانی اجتماعی زیستی است، در بعد روانی بیماری، بیشتر ویژگی‌های فردی مستعدکننده به اختلال مورد توجه قرار می‌گیرد. یکی از این ویژگی‌ها شخصیت خود فرد است که توسط افراد خانواده، همسالان، اجتماع و وراثت از سنین کودکی تا بزرگسالی شکل می‌گیرد و خود را به صورت الگوی سالم، یا ناسالم، انعطاف‌ناپذیر و گاهاً آسیب‌پذیر نشان می‌دهد (۴).

شخصیت را می‌توان نمایه خاص الگوهای پاسخ رفتاری آشکار در زندگی عادی و کلیتی که ثابت و قابل انتظار است تعریف کرد. وقتی این کلیت به‌گونه‌ای تغییر می‌یابد که فراتر از طیف باشد، اختلافات بین اکثر مردم بارزتر می‌شود و اگر این الگوی رفتاری و صفات شخصیتی انعطاف‌ناپذیر و غیرانطباقی باشد، اختلال

کارکردی قابل ملاحظه یا ناراحتی ذهنی به وجود می‌آورند که ممکن است تشخیص اختلالات شخصیت داده شود. اختلالات شخصیت^۳ الگوی بادوام و پایدار از رفتار و تجربه‌های درونی می‌باشند که به‌طور قابل ملاحظه‌ای با انتظاراتی که از شرایط فرهنگی فرد وجود دارد متفاوت است. در تقسیم‌بندی اختلالات شخصیت با سه گروه عمده اختلال مواجه هستیم که گروه اول اختلالات نامتعارف و غیرعادی شامل اختلال پارانوئید، اسکیزوئید و اسکیزوتایپال است. گروه دوم اختلالات هیجانی عجیب شامل اختلال مرزی، هیستری، خودشیفته و ضداجتماعی است و گروه سوم اختلالات اضطرابی و ترس شامل اختلال اجتنابی، وابسته و وسواس می‌باشد (۳). در بسیاری از مطالعات میزان همبودی بالایی بین اختلالات روانی و ویژگی‌های شخصیتی با وابستگی به مواد گزارش شده است که در این بین افسردگی، اضطراب، اختلالات شخصیت ضداجتماعی و مرزی بیشترین سهم را به خود اختصاص داده‌اند. به‌عنوان مثال بک (۲۰۰۱) و دیویسون (۲۰۰۰)؛ (به نقل از قلعه‌ای‌ها) نشان دادند که افراد مبتلا به بیماری‌های روانی ۲/۷ مرتبه بیشتر از افراد فاقد اختلالات روانی احتمال دارد که وابستگی به مواد را تجربه کنند و تعامل عوامل روانشناختی، شخصیتی و محیطی، وابستگی به مواد را به شیوه‌هایی که فراتر از خواص ساده داروشناختی مواد است تحت تأثیر قرار می‌دهد (۵، ۶). همچنین، پژوهش‌ها نشان می‌دهند که افراد وابسته به مواد غالباً دارای مشکلات و اختلالات شخصیتی هستند؛ به‌طوری که مشکلات و گرفتاری‌های ناشی از مصرف مواد می‌تواند ریشه در مؤلفه‌های بنیادین شخصیت داشته باشد. در مطالعه ساراسون و ساراسون (۲۰۰۴) و جزایری (۱۳۸۳) نشان داده شده است که افراد وابسته به مواد در بعد روان‌رنجوری و برون‌گرایی از نمرات بالاتری در عدم مسئولیت و احساس امنیت برخوردارند و در بُعد دلبذیربودن و توافق نمرات کمتری نسبت به افراد بهنجار دارند (۷، ۸). در روش تحلیلی با استفاده از پرسشنامه شخصیت آیزنگ (EPQ) نشان داده شده است که مصرف‌کنندگان مواد افیونی نسبت به الکلی‌ها بیشتر در معرض خطر ملامت و خستگی هستند (۹). افزون بر این، کانوی و همکاران (۲۰۰۲) با استفاده از پرسشنامه شخصیت چندبعدی تلگن^۴ نشان دادند که مصرف‌کنندگان مواد افیونی مقیاس کمتری از محدودیت را نسبت به الکلی‌ها داشتند که بیانگر این است که تکانش بیشتری را در پیش داشتند (۱۰).

در پژوهشی دیگر پورنقاش تهرانی و همکاران (۲۰۱۱) با استفاده

و نمره پاداش-وابستگی، پایین‌تر از بیماران وابسته به الکل بود. در میان ابعاد منشی، خودراهبری و همکاری در بیماران وابسته به مواد پایین‌تر بودند. در مدل رگرسیون پیش‌رونده راهبردی، سن پایین و نوجویی، وابستگی به مواد را پیش‌بینی کردند (۱۲). از آنجایی که در این مطالعه (TCI) ابزار مناسبی در تمایز وابستگان به الکل و مواد بود، ملاحظه ابعاد (TCI) در طرح‌ریزی برنامه درمان وابستگی به مواد، مهم به نظر می‌رسد. علاوه بر این، آباته داگا^(۲۰۰۷)؛ (به نقل از کردمیرزا، ۱۳۸۸) در ایتالیا، به منظور بررسی صفات شخصیتی مشترک مردان مبتلا به بی‌اشتهایی با مردان وابسته به مواد مخدر، با استفاده از پرسشنامه TCI نشان داد که بیماران مبتلا به بی‌اشتهایی و معتاد به مواد افیونی، آسیب‌پرهیزی بیشتر و خودراهبری و همکاری کمتری نشان دادند. مردان مبتلا به بی‌اشتهایی، پاداش-وابستگی کمتر و پشتکار بیشتر نشان دادند. معتادان به مواد افیونی، نوجویی و خودفراروی بیشتر نشان دادند و آزمودنی‌های مبتلا به بی‌اشتهایی و وابسته به هروئین در ارتباط با اضطراب، ترس و ماهیت‌های ضداجتماعی، صفات شخصیتی مشترکی داشتند (۱۳).

باتوجه به پیشینه نظری و پژوهشی فوق‌الذکر و با توجه به اینکه بررسی صفات و ویژگی‌های شخصیت در بین معتادان مواد افیونی و مواد محرک دارای ابهاماتی است و نتایج پژوهش‌ها در این‌باره ضد و نقیض است، در پژوهش حاضر ویژگی‌های شخصیتی بر اساس ابعاد سرشت و منش در معتادان مصرف‌کننده مواد افیونی و محرک در شهر یاسوج مورد مقایسه قرار گرفت.

روش بررسی

پژوهش حاضر از نوع توصیفی-مقایسه‌ای می‌باشد. جامعه آماری این پژوهش را کلیه معتادان مرد شهر یاسوج که در مراکز درمان سوءمصرف مواد (کلینیک‌های درمان نگهدارنده با داروی آگونیسست یا MMT)، کمپ‌های اقامتی و درمانی معتادان و تجمعات گروه‌های خودیاری مانند انجمن معتادان گمنام تحت درمان بودند تشکیل دادند. نمونه آماری شامل ۱۵ نفر (۹۱ نفر مصرف‌کننده مواد افیونی و ۲۴ نفر مصرف‌کننده مواد محرک) بود که با استفاده از روش نمونه‌گیری در دسترس از بین کلیه معتادان جامعه آماری انتخاب شدند.

ابزار جمع‌آوری داده‌ها شامل پرسشنامه شخصیتی سرشت و منش (TCI) می‌باشد. این پرسشنامه شامل ۱۲۵ عبارت است که چهار بعد سرشتی شامل نوجویی، آسیب‌پرهیزی، پاداش‌وابستگی

از پرسشنامه TCI به بررسی رابطه بین ابعاد مختلف شخصیت در افراد وابسته به مواد مخدر پرداختند. نتایج نشان داد که افراد معتاد در مقیاس‌های نوجویی و آسیب‌پرهیزی و پاداش-وابسته نسبت به افراد غیرمعتاد نمره بیشتری به دست آوردند (۱). اُللی بن و همکاران (۲۰۰۴) در یک تحلیل چندمتغیری با استفاده از پرسشنامه TCI کلونینجر روی معتادان به هروئین، الکلی‌ها و یک گروه جمعیت تصادفی در بلژیک، به مقایسه سه گروه پرداختند. ۴۲ بیمار دارای وابستگی به هروئین، ۳۷ بیمار وابسته به الکل، ۸۳ آزمودنی از نمونه جمعیت تصادفی بودند. تحلیل‌های تک‌متغیری با استفاده از ابعاد عنوان متغیر وابسته نشان داد که اکثر متغیرها برای دو گروه بیمار در مقایسه با گروه کنترل تفاوت دارند. نتایج نشان داد بیماران هروئینی نسبت به بیماران الکلی در نوجویی و خودراهبری^۱ نمرات بالاتری دارند، مصرف‌کنندگان کوکائین، اختلالات ادواری خویی یا اختلال خلق ادواری^۲ بیشتری را نشان دادند و مصرف‌کنندگان مسکن-خواب‌آور اختلالات اضطرابی و ترس کلی را نشان دادند. همچنین بدهای فرعی نظیر اکتشافی-هیجان‌پذیری، ترس از عدم قطعیت، در دو نمونه معتادان الکلی و هروئینی تفاوت معناداری داشت. الکلی‌ها آسیب‌پرهیزی و ترس از عدم قطعیت بیشتر و خودراهبری کمتری نسبت به مصرف‌کنندگان هروئین داشتند. ظرفیت آزمایش-واقعیت مصرف‌کنندگان هروئینی می‌تواند خودبرتری بیشتری را نشان دهد و در آخر این پژوهش نشان داد که نیمرخ‌های شخصیتی با برخی گزینش‌های مواد، ارتباط دارد و شخصیت را می‌توان در راهبردهای پیشگیرانه مورد نظر قرار داد (۴).

نتایج پژوهش کاستن و همکاران (۱۹۸۹) نشان داد که اختلالات رایج و نامتعارفی در افراد مصرف‌کننده مواد مخدر وجود دارد و اختلال شخصیت مرزی و اختلال افسردگی در معتادان الکلی رایج‌تر می‌باشد. همین‌طور معتادان ضداجتماعی بیشتر مشکلات قانونی دارند و معتادان خودشیفته مشکلات پزشکی بیشتری دارند (۱۱). ایورن و همکاران (۲۰۰۷) در پژوهشی با عنوان مدل نیمرخ شخصیتی سرشت و منش بیماران بستری الکلی و وابسته به مواد، به منظور ارزیابی تفاوت‌های ابعاد سرشتی و منشی بیماران بستری وابسته به الکل و بررسی ابعادی که توان پیش‌بینی وابستگی به مواد را دارند، پرسشنامه سرشت و منش کلونینجر (TCI) را روی ۱۱۱ بیمار بستری وابسته به الکل و ۹۳ بیمار بستری وابسته به مواد در ترکیه اجرا کردند. در میان ابعاد سرشتی در بیماران وابسته به مواد، نمره نوجویی بالاتر

آسیب‌پرهیزی، پاداش-وابستگی، پشتکار، همکاری، خودراهبری و خودفراروی به‌دست آمده است.

به‌منظور رعایت ملاحظات اخلاقی، پس از اخذ موافقت آگاهانه از شرکت‌کنندگان و توضیح کامل درباره هدف و روش تحقیق، به آنها اطمینان داده شد که اطلاعات آنان محرمانه باقی خواهد ماند.

داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار spss و آزمون‌های لوین، تی تست، آنووا (ANOVA) و ضریب همبستگی پیرسون مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

یافته‌ها

چنانچه در جدول (۱) دیده می‌شود گزینه‌های نوجویی، آسیب‌پرهیزی، پشتکار، همکاری، خودراهبری و خودفراروی در آزمون لئون بزرگتر از ۰/۰۵ می‌باشد، بنابراین در واریانس‌های برابر و در گزینه پاداش-وابستگی در واریانس‌های نابرابر مورد ارزیابی قرار گرفت.

و پشتکار و سه بعد منش شامل خودراهبری، همکاری و خودفراروی را ارزیابی می‌کند (۱۴). پایایی و روایی پرسشنامه TCI توسط کاویانی و همکاران (۱۳۸۴) در ایران هنجاریابی شده و دارای پایایی و روایی مناسب برای استفاده در پژوهش‌ها است. برای دستیابی به ضریب پایایی، به روش بازآزمون عمل شد که نتایج گویای ضرایب قوی برای آزمون به این شرح است. نوجویی (۰/۸۶)، آسیب‌پرهیزی (۰/۸۸)، پاداش-وابستگی (۰/۷۳)، پشتکار (۰/۷۹)، همکاری (۰/۸۶)، خودراهبری (۰/۹۰) و خودفراروی (۰/۸۶). نتایج حاصل از روایی آزمون نیز گویای روایی خوب آزمون بین طیف ۰/۶۶ تا ۰/۹۰ برای خرده‌مقیاس‌ها است (۱۵). روایی خرده‌مقیاس‌ها نیز چنین گزارش شده است: نوجویی (۰/۷۵)، آسیب‌پرهیزی (۰/۷۲)، پاداش-وابستگی (۰/۸۷)، پشتکار (۰/۹۰)، همکاری (۰/۷۶)، خودراهبری (۰/۶۶) و خودفراروی (۰/۸۶) (۱۳). در پژوهش حاضر ضرایب پایایی با استفاده از روش آلفای کرانباخ برابر ۰/۶۱، ۰/۸۷، ۰/۶۴، ۰/۶۱، ۰/۸۵، ۰/۶۲ و ۰/۸۷ به ترتیب برای خرده‌مقیاس‌های نوجویی،

جدول ۱. نتایج آزمون تی و آزمون لون خرده‌مقیاس‌های پرسشنامه سرشت و منش در معتادان افیونی و محرک

متغیر	مواد مصرفی	میانگین	آزمون لون		مقدار احتمال آزمون تی
			اف	مقدار احتمال	
نوجویی	مواد افیونی	۳۰/۶۵۹	۲/۴۳	۰/۱۲۱	۰/۰۰۱
	محرک	۳۳/۲۰۸			
آسیب‌پرهیزی	مواد افیونی	۲۰/۷۶۴	۰/۰۵۶	۰/۸۱۴	۰/۰۰۹
	محرک	۳۱/۵۸۳			
پاداش-وابستگی	مواد افیونی	۲۳/۱۴۲	۲/۴۳	۰/۰۴۹	۰/۶۷۹
	محرک	۲۳/۳۷۵			
پشتکار	مواد افیونی	۷/۹۵۶۵	۰/۷۳۳	۰/۳۹۴	۰/۰۲
	محرک	۷/۴۱۶۷			
همکاری	مواد افیونی	۳۸/۸۰۴	۰/۵۶۷	۰/۴۵۳	۰/۰۱۹
	محرک	۳۶/۹۵۸			
خودراهبری	مواد افیونی	۳۵/۴۳۸	۲/۴۳	۰/۱۲۱	۰/۰۵۰
	محرک	۳۳/۰۴۵			
خودفراروی	مواد افیونی	۲۳/۳۲۶	۰/۰۵۶	۰/۸۱۴	۰/۰۳۴
	محرک	۲۱/۹۵۸			

ارتباط سن و ویژگی‌های شخصیتی (خرده‌مقیاس‌های پرسشنامه سرشت و منش) بین دو گروه براساس نوع ماده مصرفی تفاوت معناداری نداشت. ولی بررسی ارتباط بین سن مصرف مواد (در کل نمونه‌های دو گروه، اعم از مصرف مخدر و محرک) معتادان شهر یاسوج و خرده‌مقیاس‌های پرسشنامه مذکور، ارتباط معناداری دیده شد (جدول ۴).

همان‌طور که در جدول شماره ۲ مشاهده می‌شود بین دو گروه در مقیاس‌های خودفراروی، خودراهبری، همکاری، نوجویی، آسیب‌پرهیزی و پشتکار تفاوت معناداری وجود دارد. در خرده‌مقیاس پاداش-وابستگی بین دو گروه تفاوت معناداری وجود ندارد.

با توجه به نتایج جدول (۳)، چون مقدار احتمال در آزمون آنووا در تمام متغیرها بزرگتر از ۰/۰۵ می‌باشد، بنابراین مقایسه

جدول ۲. آزمون آنووا برای مقایسه خرده‌مقیاس‌های پرسشنامه سرشت و منش در معنادان مصرف‌کننده مواد افیونی و محرک

متغیر	مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربعات	اف	مقدار احتمال
خودفراروی	۳۶/۲۷۳	۱	۳۶/۲۷۳	۴/۶۹۶	۰/۰۳۲
بین‌گروهی	۸۸۰/۵۱۲	۱۱۴	۷/۷۲۴		
درون‌گروهی	۲۰۸/۵۹۳	۱	۲۰۸/۵۹۳	۸/۴۴۸	۰/۰۰۴
خودراهبری	۲۶۹۱/۲۶۳	۱۰۹	۲۴/۶۹۰		
بین‌گروهی	۷۵/۱۴۸	۱	۷۵/۱۴۸	۵/۸۱۵	۰/۰۱۷
درون‌گروهی	۱۴۷۳/۱۵۴	۱۱۴	۱۲/۹۲۲		
همکاری	۳۰۴/۵۱۳	۱	۳۰۴/۵۱۳	۳۶/۱۷۲	۰/۰۰۰
بین‌گروهی	۹۵۱/۲۷۹	۱۱۳	۸/۴۱۸		
درون‌گروهی	۱۴۹/۲۸۰	۱	۱۴۹/۲۸۰	۱۸/۸۰۵	۰/۰۰۰
آسیب‌پرهیزی	۸۸۱/۱۶۲	۱۱۱	۷/۹۳۸		
بین‌گروهی	۶/۳۷۲	۱	۶/۳۷۲	۱/۶۰۹	۰/۲۰۷
درون‌گروهی	۴۴۷/۴۲۰	۱۱۳	۳/۹۵۹		
پاداش-وابستگی	۹/۱۸۴	۱	۹/۱۸۴	۴/۹۸۵	۰/۰۲۸
بین‌گروهی	۲۱۰/۰۲۳	۱۱۴	۱/۸۴۲		
درون‌گروهی					
پشتکار					

جدول ۳. مقایسه خرده‌مقیاس‌های پرسشنامه سرشت و منش بر اساس سن در معنادان مصرف‌کننده مواد افیونی و محرک

متغیر	درجه آزادی	اف	مقدار احتمال
نوجویی	۶	۱/۵۴۶	۰/۱۷۰
بین‌گروهی	۱۰۹		
درون‌گروهی	۷	۱/۹۰۶	۰/۰۷۵
آسیب‌پرهیزی	۱۰۸		
بین‌گروهی	۷	۱/۴۲۰	۰/۲۰۵
درون‌گروهی	۱۰۸		
پاداش-وابستگی	۷	۱/۲۶۰	۰/۲۷۷
بین‌گروهی	۱۰۸		
درون‌گروهی	۷	۰/۳۰۱	۰/۹۵۲
همکاری	۱۰۸		
بین‌گروهی	۷	۰/۴۰۹	۰/۸۹۵
درون‌گروهی	۱۰۸		
خودراهبری	۷	۰/۷۶۶	۰/۶۱۷
بین‌گروهی	۱۰۸		
درون‌گروهی			

جدول ۴. ضریب همبستگی پیرسون بین سن مصرف‌کنندگان مواد و خرده‌مقیاس‌های پرسشنامه سرشت و منش

متغیر مستقل	شاخص	نوجویی	آسیب‌پرهیزی	پاداش-وابستگی	پشتکار	همکاری	خودراهبری	خودفراروی
سن	ضریب همبستگی	-۰/۲۶۲	-۰/۰۸۹	-۰/۰۹۶	۰/۱۰۵	۰/۰۸۸	-۰/۰۵۰	۰/۲۳۱
	سطح معناداری	۰/۰۰۴	۰/۳۴۴	۰/۳۰۴	۰/۲۶۱	۰/۳۴۹	۰/۵۹۷	۰/۰۱۳

طبق جدول (۴) بین سن و نوجویی و خودفراروی رابطه معناداری وجود دارد. مقدار ضریب پیرسون نیز (۰/۲۶۲- و ۰/۲۳۱) حاکی از شدت رابطه بین دو متغیر و منفی آن در متغیر نوجویی حاکی از رابطه معکوس آن می‌باشد. بنابراین هرچه سن بالاتر برود، معنادار نمی‌باشد.

به تبع آن نوجویی کاهش خواهد یافت. اما میزان همبستگی ۰/۲۳۱ در خودفراروی حاکی از این است که با بالاتر رفتن سن میزان خودفراروی نیز افزایش می‌یابد. در سایر متغیرها این میزان معنادار نمی‌باشد.

بحث

پژوهش حاضر با هدف مقایسه ویژگی‌های شخصیتی بر اساس ابعاد سرشت و منش در معتادان مصرف‌کننده مواد افیونی و محرک به انجام رسید. نتایج نشان داد که بین میانگین‌های هر دو گروه در اکثر خرده‌مقیاس‌ها تفاوت معناداری وجود دارد که این مسئله نشان می‌دهد که افراد مصرف‌کننده مواد محرک نسبت به افراد مصرف‌کننده مواد افیونی آسیب روانی و اختلالات شخصیتی بیشتری نشان می‌دهند.

در بعد نوجویی ارتباط منفی و معناداری با سن در کل نمونه‌ها دیده شد که حاکی از تأثیر این عامل در گرایش و شروع به مصرف در هر دو دسته عمده از مواد مورد سوءمصرف است. لیکن وجود اختلاف معنادار در این خرده‌مقیاس بین دو گروه، نشان می‌دهد که این خصیصه بر مصرف مواد محرک پررنگ‌تر مؤثر است. مقدار احتمال در بعد پاداش-وابستگی بین دو گروه معنادار نبود؛ شاید با توجه به اشکالاتی که در مدار پاداش در بین مصرف‌کنندگان هر دو گروه رخ می‌دهد و زمینه اکتسابی و ژنتیکی که برای بروز این رخداد و دریافت پاداشی لذتبخش از مصرف مواد در آنها وجود دارد، این عدم اختلاف قابل پیش‌بینی و توجیه باشد (۱۷، ۱۶). همچنین پژوهش نشان می‌دهد که مصرف‌کنندگان مواد افیونی در ابعاد سرشت یعنی نوجویی و پاداش-وابستگی نمره بالا و در آسیب‌پرهیزی نمره پایین بدست آوردند و در ابعاد منش یعنی خودراهبری نمره پایین و در همکاری و خودفراروی نمره بالا بدست آوردند که به ترتیب تشخیص اختلالات هیستریونیک از کلاستر B و دمدمی مزاج از گروه NIC را می‌گیرند و در مصرف‌کنندگان مواد محرک در ابعاد سرشتی نوجویی، آسیب‌پرهیزی و پاداش-وابستگی بالا و در ابعاد منشی خودراهبری پایین و در همکاری و خودفراروی نمره بالا به دست آوردند که به ترتیب تشخیص اختلالات شخصیت خودشیفته از کلاستر B و منفعل پرخاشگر از کلاستر Nos و در بعد سرشت و اختلالات شخصیت، دمدمی مزاج را از گروه NIC می‌گیرند (۱۸). این یافته‌ها با نتایج تحقیقات پورنقاش تهرانی (۲۰۱۱)، آلی بن و همکاران (۲۰۰۴)، کاستن و توماس (۱۹۸۹)، آباته داگا (۲۰۰۷)؛ به نقل از کردمیرزا، (۱۳۸۸)، کاظمی و قربانی (۱۳۸۵) و پارسانیا (۱۳۹۱) همخوانی دارد (۲۰، ۱۹، ۱۳، ۱۱، ۴، ۱).

در پژوهش پورنقاش تهرانی (۲۰۱۱) افراد معتاد در مقیاس‌های نوجویی و آسیب‌پرهیزی و پاداش-وابسته نمره بالایی به دست آوردند (۱). پژوهش آلی بن (۲۰۰۴) بیانگر بالابودن اختلالات ادوار خویی در افراد معتاد به مواد محرک بود و همین‌طور افراد مصرف‌کننده مواد افیونی (هروئین) در بعد نوجویی و خودراهبری برتری داشتند (۴). نتایج پژوهش کاستن و توماس

(۱۹۸۹) بیانگر اختلالات ضداجتماعی، خودشیفته در افراد وابسته به مواد می‌باشد (۱۱). نتایج پژوهش آباته داگا (۲۰۰۷) نشان داد که معتاد به مواد افیونی، آسیب‌پرهیزی، نوجویی و خودفراروی بیشتر نشان می‌دهد (۱۳). تحقیق کاظمی و قربانی (۲۰۰۶) و پارسانیا (۱۳۹۱) نیز بیانگر اضطراب و آسیب‌پذیری فراوان و صفت باوجدان‌بودن کمتر در افراد معتاد می‌باشد (۲۰، ۱۹).

نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که وابستگی به مواد به ویژه مواد محرک تمام ابعاد شخصیتی فرد وابسته را تحت تأثیر قرار می‌دهد که با نتایج پژوهش شمسایی و همکاران (۱۳۸۲) که به بررسی ویژگی‌های فردی، خانوادگی و اجتماعی و خصوصیات روانی افراد وابسته به مواد پرداختند هم‌سو است. یعنی افراد معتاد نسبت به گروه گواه نمره بالاتری در مقیاس‌های انحراف اجتماعی، هیستری و ضعف روانی بدست آوردند. فقدان وجدان و زیر پا گذاشتن حقوق دیگران، عبرت نگرفتن از تنبیه و مجازات در افراد مصرف‌کننده مواد نشان‌دهنده اختلال شخصیت ضداجتماعی در این افراد است (۲۱).

از محدودیت‌های مطالعه، ویژگی‌های خاص جامعه پژوهش و ملاحظاتی است که ممکن است موجب شود برخی افراد در مواردی، وضعیت و نظر واقعی خود را بیان نکنند. اطلاعات و داده‌هایی که از طریق خود گزارش‌دهی آزمودنی‌ها و به وسیله پرسشنامه جمع‌آوری می‌شود، همیشه تحت تأثیر عوامل متعدد تأثیرگذار مثل گرایش پاسخ‌دهندگان به ارائه پاسخ‌های جامعه‌پسند می‌باشد.

نتیجه‌گیری

افراد مصرف‌کننده مواد محرک ویژگی‌ها و ابعاد شخصیتی را نشان می‌دهند که احتمال بیشتری برای مبتلا بودن به اختلالات شخصیتی و تشدید آنها حین مصرف مواد را در آنها مطرح می‌کند.

بر اساس میانگین نمرات سرشت و منش و بررسی خرده‌مقیاس‌های آن، وجود و بروز برخی ویژگی‌های شخصیتی و به تبع آن اختلالات شخصیت در بین مصرف‌کنندگان مواد قابل تشخیص و پیش‌بینی است. این موضوع در پیشگیری و درمان بیماری اعتیاد حائز اهمیت است. با توجه به اینکه برخی ویژگی‌ها و اختلالات شخصیت می‌تواند به عنوان یک عامل شروع‌کننده اعتیاد باشد، تشخیص آنها در پیشگیری یا کاهش شدت این بیماری مؤثر است. همچنین اختلالات شخصیتی با افزایش مصرف شدت می‌یابند و لذا تشخیص و اعمال مداخلات روانشناختی قبل، حین و بعد از دارودرمانی لازم و مؤثر است. پیشنهاد می‌شود ابتدای درمان ارزیابی جامعی از شخصیت فرد بدست آید تا با شناخت کامل طرح‌ریزی درمان صورت گیرد.

منابع

1. Pournaghsh Tehrani S, Hassantash M. Emotional Styles of Drug Addicts in Methadone Maintenance Programs: Evaluation and Comparison. *Procedia Social and Behavioral Sciences*. 2011; 15: 203-209.
2. Madadi A, Noghani F. [Textbook of Addiction and Substance Abuse (Persain)]. First ed. Tehran. Jame negar; 2005, pp:10-61.
3. Sadock BJ, Sadock VA. *Synopsis of Psychiatry*. 10th Edition. Rezaei F. (Persian translator). Tehran. Arjmand Publishing; 2008.
4. O. Le Bon P, Basiaux E, Streel J, Tecco C, Hanak M, Hansenne M, et al. Personality Profile and Drug of Choice; A Multivariate Analysis Using Cloninger's TCI on Heroin Addicts, Alcoholics and A Random Population Group. *Drug and Alcohol Dependence*. 2004 ; 73(2): 175-182.
5. Beck AT, Wright FD, Newman CF. *Cognitive Therapy of Substance Abuse*. Goudarzi MA. (Persian translator). First ed. Iran. Shiraz. Rahgosh; 2001pp: 297-8.
6. Ghaleiha A, Farhadinasab A, Zarabiyani MK, Matinniya N. [A Comparative Study of Psychiatric Disorders and Personality Traits in Opioid Dependent and Non-dependent Individuals in Hamedan (Persain)]. *Journal of Medical Sciences and Health Services University of Hamedan*. 2008; 15(2): 42-47.
7. Sarason IG, Sarason BR. *Abnormal Psychology: The Problem of Maladaptive Behavior*. Najarian B, Asghari moghaddam MA, Dehghani M. (Persian translators. Fifth Edition. Tehran. Roshd Publishing; 2004.
8. Jazayeri A, Hajir F, Poorshahbaz A, Rezaei M. [Relationship between Anti-social and Borderline Personality Disorder and Addiction in Kermanshah Men (18-35 Years Old) (Persain)]. *Journal of Research Hakim*. 2005; 7(1): 49-55.
9. O'Connor LE, Berry JW, Morrison A, Brown S. The Drug-of-Choice Phenomenon: Psychological Differences among Drug Users Who Preferred Different Drugs. *Int J Addict*. 1995; 30(5): 541-555.
10. Conway KP, Swendsen JD, Rounsaville J, Merikangas KR. Personality Drug of Choice and Comorbid Psychopathology among Substance Users. *J Drug and Alcohol Dependence*. 2002; 65(3): 225-234.
11. Kosten TA, Thomas Kosten R, Rounsaville BJ. Personality Disorders in Opiate Addicts Show Prognostic Specificity. *Journal of Substance Abuse Treatment*. 1989; 6(3): 163-168.
12. Evren C, Evren B, Yancar C, Erkiran M. Temperament and Character Model of Personality Profile of Alcohol- and Drug-Dependent inpatients. *Comprehensive Psychiatry*; 2007; 48(3): 283-288.
13. Kordmirza nikozad E. [Biopsychospiritual Modelling in Drug Dependent Persons and Compiling of Intervention Program for Promotion of Resiliency Based on Cognitive Narratology and Positive Psychology (Persain)]. (Ph.D. thesis). Allameh Tabataba'ei University; 2009.
14. Cloninger CR. *The Temperament and Character Inventory (TCI): A Guide to its Development and Use*. Center for Psychobiology of Personality, Washington University. 1994.
15. Kaviani H, Pournaseh M. [Measuring of Reliability, Validated and Normalization of Cloninger Temperament and Character Inventory in Iranian Population (Persain)]. *Journal of Tehran University of Medical Sciences*. 2005; 63(2): 89-98.
16. Wise Roy A, Bozarth Michael A. A Psychomotor Stimulant Theory of Addiction. *Psychological Review*. 1987; 94(4): 469-492.
17. Koob GF, Moal ML. *Drug Abuse: Hedonic Homeostatic Dysregulation*. Science. 1997; 278(5335): 52-58.
18. Helms TC, Downey KK, Arfken CL, Henderson MJ, Schuster CR. Novelty Seeking as A Predictor of Treatment Retention for Heroin Dependent Cocaine Users. *Drug and Alcohol Dependence*. 2001; 61(3): 287-295.
19. Kazemi H, Ghorbani M. [A Comparison of Personal Characteristic between Addict and Non-addict Population (Persain)]. *J Psychiatry*. 2006; 11: 137-49.
20. Parsaniya Z, Firuze M, Takfalah L, Mohammadi Semnani S, Jahan E, Emami A. [A Survey of Personality Disorders Individuals with Substance Abuse Disorder (Opiates) Referring to the Reference Addictions Treatment Center (Persain)]. *Medical Journal of Islamic Azad University*. 2012; 22(2): 152-156.
21. Shamsai F, Zarabian MK, Cheraghi E, Heidari AA. Individual, Familial, Social, Economic and Mental Characterizes of Narcotic Addicts. *J Zahedan Uni Med Sci*. 2003(Suppl):104-105.

Comparison of Personality Traits Based on Temperament and Character Inventory (TCI) in Opiate and Stimulant Abusers

*Karami Z. (M.Sc.)¹, Pirkhaefi A. (Ph.D.)², Kowsarnia A. (M.Sc.)³, Massah O. (M.D.)⁴, Farhoudian A. (M.D.)⁵

Receive date: 10/01/2014

Accept date: 23/02/2014

1. M.Sc. of Rehabilitation Counseling, Allame Tabataba'ee University, Tehran, Iran
2. Ph.D. in Psychology, Assistant Professor of General Psychology Department, Garmsar Branch of Islamic Azad University, Garmsar, Iran
3. M.Sc. of Clinical Psychology, Najafabad Branch of Islamic Azad University, Najafabad, Iran
4. Physician, Addiction Therapist, Substance Abuse and Dependency Research Center, University of Social Welfare & Rehabilitation Sciences, Tehran, Iran
5. Psychiatrist, Assistant Professor of Substance Abuse and Dependency Research Center, University of Social Welfare & Rehabilitation Sciences, Tehran, Iran

*Correspondent Author Address:

Counseling Department, Allame Tabataba'ei University, Tehran, Iran.

*Tel: +98 (21) 44737510

*E-mail: karamiz64s@gmail.com

Abstract

Objective: The aim of this study was to compare personality traits based on the temperament and character inventory (TCI) in opiate and stimulant users of Yasuj.

Materials & Methods: In this descriptive –comparative study, 115 persons (91 opiate substance users and 24 stimulant substance users) were selected by simple and convenient sampling from persons who were admitted to substance abuse treatment centers (MMT centers), addiction treatment camps and self-help groups and Narcotics Anonymous (NA) of Yasuj. Subjects were controlled for age. The data collection tool was the 'Temperament and Character Inventory' (TCI). Data were analyzed by SPSS using Levene's test, ANOVA and Pearson's correlation coefficient.

Results: The findings showed significant differences in Novelty seeking, Harm avoidance, Persistence, Cooperativeness, Self-directiveness, and Self-transcendence between opiate and stimulant users. In all the abovementioned subscales the mean values of stimulants were higher than opiates. There were no significant differences in subscales of personality traits based on age.

Conclusion: Based on the mean values of the TCI, personality traits reflecting personality disorders are detectable and predictable in substance abusers. This is important in the prevention and treatment of addiction.

Keywords: Personality disorders, Personality traits, Temperament and Character inventory, Opiate, Stimulants